

ARNOUT PLUVIER, EEN MINDER BEKENDE ZEVENTIENDE-EEUWSE BRUGSE BEELDSNIJDER

JEAN LUC MEULEMEESTER^o

Het is een vaststaand feit dat de studie van de Brugse beeldhouwkunst tot een strikt minimum beperkt blijft¹. Er is nog geen standaardwerk in dit verband verschenen, en de luttele artikels die hier en daar werden gepubliceerd brengen slechts summiere overzichten van deze kunstak. Het zou nochtans de moeite lonen om een grondig overzichtswerk (en een eventuele tentoonstelling) aan dit onderwerp te wijden. Dit zou zonder twijfel nieuwe gegevens opleveren voor de beeldhouwkunst zelf, een helder licht werpen op de kunst van de Zwinstad in het algemeen, en vermoedelijk nieuwe inzichten brengen i.v.m. de studie van de verschillende kunsttakken en hun onderlinge beïnvloeding. Wat dit laatste betreft, bedoelen we o.a. de relatie tussen bijvoorbeeld de Vlaamse primitieven enerzijds en de laatmiddeleeuwse beeldhouwkunst anderzijds. De opmerking van dr. Elisabeth Dhanens² dat Jan van Eyck mogelijk de rol van inventor vervulde voor een aantal beelden van het stadhuis en van het uniek koorgestoelte van de Sint-Salvatorskerk te Brugge mag niet uit het oog worden verloren. Zowel de datering, de stijl als de ikonografie wijzen in die richting. Ook de studie van de zeventiende-eeuwse Brugse beeldhouwkunst is nauwelijks begonnen. Weliswaar publiceerden enkele auteurs de laatste tijd interessante bijdragen in

^o Lic. Kunstgeschiedenis ; Legeweg 153, 8200 Brugge.

1. Graag bedanken we allen die op een of andere manier meewerkten aan deze bijdrage, in het bijzonder dr. J. de Ridder en het personeel van het Brugse Stads- en Rijksarchief.

2. E. Dhanens, *Hubert en Jan van Eyck*, Antwerpen, 1980, p. 149-154.

verband met de barokskulptuur in Vlaanderen³, maar een diepgaand onderzoek te Brugge werd nog niet gepresenteerd. Wel verschenen verscheidene artikels over de Sint-Walburgakerk — toch één van de voornaamste barokscheppingen — en over haar kunstschaten, waarbij ettelijke nieuwe gegevens over de architectuur, de schilderkunst, de kunstnijverheid en de beeldhouwkunst aan het licht kwamen⁴. De zeventiende-eeuwse beeldhouwkunst te Brugge wordt gekenmerkt door een tweetal fenomenen : de renaissance blijft tot omstreeks het tweede kwart van die eeuw duidelijk voortleven en de barok komt pas nadien volop tot ontplooiing ; tevens worden vele skulpturen door niet-Brugse, en dan vooral door Antwerpse kunstenaars uitgevoerd. Dit laatste bewijst in elk geval de belangrijkheid in deze periode van de Scheldestad op dit gebied. Als voorbeelden kunnen hier het majestueuze God-de-Vaderbeeld van Artus Quellinus de Jongere in de huidige katedraal en het Sint-Ignatiusaltaar van Pieter Verbrugghen de Oudere in de voormalige jezuitenkern, worden aangehaald. Hieruit besluiten dat er in deze barokke eeuw geen belangrijk Brugs werk werd voortgebracht, is echter wel voorbarig. Ettelijke beeld- en steenhouwers voerden in die periode inderdaad liturgische meubels uit die eveneens als toonbeelden mogen worden beschouwd. Cornelis Gailliart, Jan en Robert Blomme, Jacob Berger, Michel de Wachtere, Jeroom Stalpaert, Jan van Gorp, Jacob Schapelinck, Martinus Moenaert, Lodewijk Hageman — zonder een bepaalde volgorde of volledigheid in acht te nemen — werkten mee aan dynamische geskulpteerde biechtstoelen, aan monumentale altaren en doksalen, aan rijk opgesmukte kansels en aan andere religieuze beeldhouwkundige ensembles. En ook profaan werk werd geleverd.

3. Zie o.a. de catalogus van de tentoonstelling *De beeldhouwkunst in de eeuw van Rubens in de Zuidelijke Nederlanden en het prinsbisdom Luik*, Brussel, 1977 ; J. van Ackere, *Bidden met de beitel. Vlaamse kerkelijke beeldhouwkunst uit de 17e en de 18e eeuw*, in *Vlaanderen*, XXX, januari-februari 1981, nr. 180, p. 3-39 ; en H. Bussers, *De barokskulptuur en het barok kerkmeubilair in de Zuidelijke Nederlanden* (in *Openbaar Kunstbezit*), XX, november 1982, p. 123-161.

4. J.L. Meulemeester, *De Sint-Walburgakerk, een barokke parel in het 'middeleeuwse' Brugge. Enkele kunsthistorische beschouwingen*, in *De Gidsenkring*, XIX, nr. 5, december 1981, volledig nummer ; het verzamelwerk *Sint-Walburga, een Brugse kerk vol geschiedenis*, Brugge, 1982 en J.L. Meulemeester, *Cornelis van Mildert en het O.-L.-Vrouwealtaar in de Sint-Walburgakerk te Brugge*, in *Jaarboek. Koninklijk Museum voor Schone Kunsten*. Antwerpen, 1984, p. 253-269.

1. Anoniem zeventiende-eeuws schilderij met '*Binnenzicht in de Sint-Walburgakerk*' te Brugge. Bemerkt vooral de opstelling van de biechtstoelen in de zijbeuken. (Kopenhagen, Statens Museum for Kunst)

Een figuur die in die summiere opsomming ontbreekt, is Arnout Pluvier⁵. Aan deze kunstenaar werd tot nu toe heel weinig aandacht besteed. Nochtans blijkt uit enkele recent gevonden archiefteksten dat hij verscheidene gewrochten tot stand bracht. Biografische gegevens over deze beeldsnijder schenen niet te bestaan, doch ook op dit gebied brachten een aantal onlangs opgedoken documenten nieuwe inlichtingen. Armand de Behault de Dornon publiceerde in zijn standaardwerk⁶ i.v.m. het verblijf van Engelse koningen te Brugge, een hele reeks Pluviers, maar kon uiteindelijk geen familieverband met de door ons bestudeerde naamgenoot aanwijzen.

5. Over de schrijfwijze van de naam Arnout Pluvier bestaat geen zekerheid. Andere mogelijkheden zijn Arnoud of Arnoud(t) of een mengeling van beide. Wij behouden Arnout Pluvier. Ook Plouvier komt voor.

6. A. de Behault de Dornon, *Bruges séjour d'exil des rois d'Angleterre Edouard IV (1471) et Charles II (1656-1658)*, Brugge-Brussel, 1931, deel 1, p. 310-311.

Dezelfde auteur opperde overigens de mening dat Arnout Pluvier mogelijk uit Brussel afkomstig zou zijn. Bewijzen daarvoor werden echter niet voorgelegd.

Uit archiefonderzoek bleek duidelijk dat er meer dan één Arnout Pluvier in Brugge werkzaam was in de zeventiende eeuw. Zo was er een A. Pluvier I die o.a. de functie van stadstimmerman bekleedde. Hij voerde in die hoedanigheid vanaf 1636-1637 regelmatig reparaties uit⁷. Hij overleed in 1645 of in 1646. Meester Robert Blomme volgde hem op als stadstimmerman⁸. Vermelden we hier dat die R. Blomme († 1658) gehuwd was met een zekere Marie Pluvier († 1659)⁹. Vermoedelijk bekleedde Arnout Pluvier I verschillende functies in het ambacht van de timmerlieden : in 1606 deken en in 1609, 1628, 1637 en 1642 vinder¹⁰. Er is nog een tweede Arnout Pluvier die als timmerman werkte. Op 19 januari 1664 werd hij als meester in het ambacht van de Brugse timmerlieden ingeschreven. Als meesterproef realiseerde hij een «corbeel (steunlat, ingekeepte balk ter ondersteuning van een andere balk) met dobbel pinnen ende gaeten». Hij vervulde in 1670 in het ambacht de functie van vinder¹¹. Bij zijn overlijden, op 7 november 1676, werd een boedelbeschrijving opgemaakt¹². De verkoop van zijn goederen gebeurde door stokhouder Jacob Teels¹³. Uit die boedelbeschrijving vernemen we dat hij gehuwd was met Josine van Troostenberghe. Twee dagen na zijn dood werd Arnout Pluvier II in de Sint-Salvatorskerk in Brugge

7. Als voorbeeld vermelden we Brugge, Stadsarchief, stadsrekeningen 1636-1637, f° 56r («An meester Aernout Pluvier stadstimmerman van leverynghe van houtte werck ende reparatien aan stadsedificien by rekenynghe de som van...»).

8. Zie Brugge, Stadsarchief, stadrekeningen 1645-1646, f° 68v («An meester Aernout Pluvier ende daernaer midts syn overlyden an meester Robert Blomme in syne platse ghesuccedeert als stadstimmerman van leveryn van houtte wercken, ende andere reparatien by drye rekenynghe ordonnancie ende quyctancie de somme van twaelf hondert dryendertich ponden twaelf schellynghen xi grooten...»).

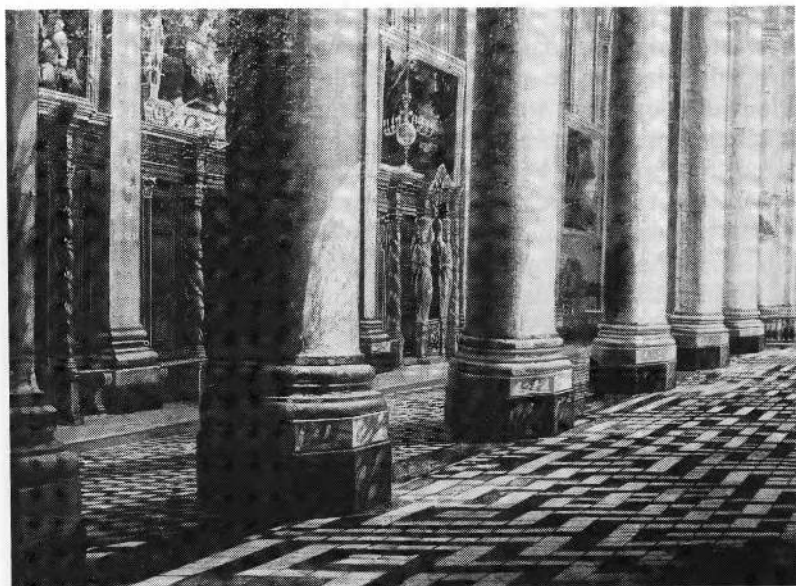
9. A. de Behault de Dornon, op. cit., p. 310.

10. A. Vandewalle, J. De Groote, J. D'Hondt en P. Vandermeersch, *Brugge ambachten in documenten. De schoenmakers, timmerlieden en schrijnwerkers (14de - 18de eeuw)*, Brugge, 1985, p. 103, 105 en 106.

11. A. Vandewalle, J. De Groote, J. D'Hondt en P. Vandermeersch, op. cit., p. 193.

12. Brugge, Stadsarchief, boedelbeschrijvingen en -rekeningen, tweede reeks, nr. 2921a.

13. Brugge, Stadsarchief, stokhouders, nr. 203, Jacob Teels, f° 33v - f° 34v.

2. Detail uit een anoniem zeventiende-eeuws schilderij met 'Binnenzicht in de Sint-Walburgakerk' te Brugge. Enkele biechtstoelen zijn hier gedeeltelijk zichtbaar. (Brugge, Sint-Walburgakerk)

begraven¹⁴. Tot slot duikt in de archieven ook de naam van Arnout Pluvier III op. Hij was werkzaam als beeldsnijder. In het doopregister van de Brugge O.-L.-Vrouwekerk vonden we dat op 5 november 1628 een Arnoldus Plouvier werd gedoopt als zoon van Daniël en

14. Brugge, Stadsarchief, doop- trouw- en bedraafboeken, Sint-Salvatorskerk, derde portie, nr. 55 (zonder folioaanduiding), 1676 («27 Novembris animam Deo reddidit in Communione Sanctae Matris Ecclesiae Arnolphus Pluvier Coniunx Judocae Troostenbergh cuius corpus sepulchrum est in templo Sancti Salvatoris circa altare Sancte Agatae cum media servitio cui administrata fuerunt sacramenta sacrae confessionis, sacratissimi viaticae et S. Extremae unctionis per me generalem absolutionem accepit per me illustrissimi domini Francisci de Baillencourt episcopi Brugensis et perpetui Flandriae Concerlarii»). De datum «29» werd in de marge van deze tekst toegevoegd.

Elisabeth Gloribus¹⁵. Zekerheid dat het over onze Arnout gaat, bestaat er niet. Dat data kunnen kloppen en ook het kleine verschil in schrijfwijze van de naam roept weinig twijfel op, daar Pluvier en Plouvier door elkaar werd gebruikt. Arnouts vader werkte mogelijk als timmerman. Van hem bewaart het Stadsarchief van Brugge een boedelbeschrijving¹⁶. Dit dokument brengt heel wat gegevens aan het licht. Zo vernemen we dat hij tweemaal in het huwelijk trad : zijn eerste echtgenote was de reeds vermelde Elisabeth Gloribus, zijn tweede Marie de Griek. Hij had ook nog een dochter Anna, die op 28 maart 1627 boven de doopvont werd gehouden¹⁷. Daniël overleed op 6 mei 1658. Hij bekleedde verschillende functies in het ambacht van de timmerlieden¹⁸. Zijn vader was vermoedelijk Arnout I en zijn broer Arnout II. Samen met Franchois de Wulf werd Daniël Pluvier in 1638-1639 door de stad Brugge betaald voor een levering hout en voor de 'restauratie' van de 'Speye' te Damme¹⁹. Daniël overleed in 1658.

Op 5 maart 1656 wordt Arnout Pluvier II — de rest van die bijdrage handelt uitsluitend over hem — lid van het aloude gilde van Sint-Sebastiaan te Brugge²⁰. Samen met hem wordt die dag nog een

15. Brugge, Stadsarchief, doop- trouw- en begraafboeken, O.-L.-Vrouwekerk, derde portie, nr. 50 (zonder folioaanduiding), 5 november 1628 : «*Arnoldus filius Danielis Plouvier et Elizabeth Gloribus suss Laurentius Isenbaert et Elizabeth Plouvier*».

16. Brugge, Stadsarchief, boedelbeschrijvingen en -rekeningen, tweede reeks, nr. 3441.

17. Zie ook Brugge, Stadsarchief, doop- trouw- en begraafboeken, O.-L.-Vrouwekerk, derde portie, nr. 50 (zonder folioaanduiding). Anna Pluvier overleed op 1 juni 1675 in Brugge.

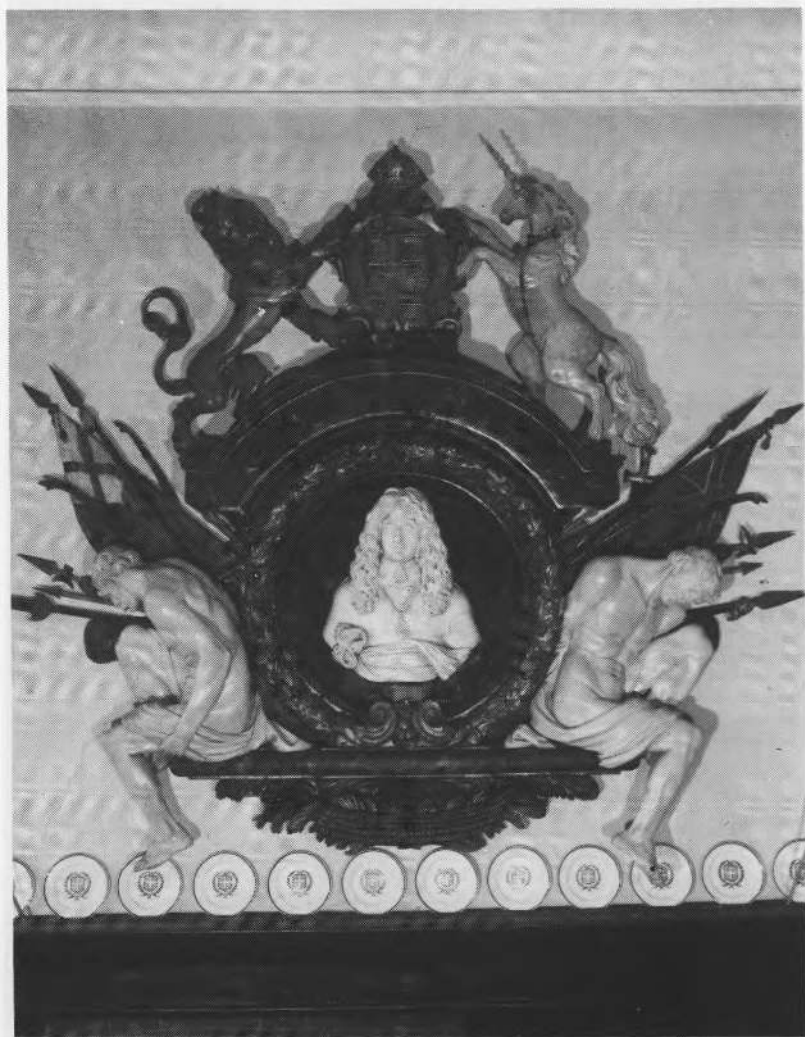
18. A. Vandewalle, J. De Grootte, J. D'Hondt en P. Vandermeersch, op. cit., p. 131. Er bestaat nog een andere moeilijkheid daar er vermoedelijk in de zestiende-zeventiende eeuw twee figuren bestonden die de naam Daniël Pluvier droegen.

19. Brugge, Stadsarchief, stadrekeningen 1638-1639, f° 66v («*An Daniel Pluvier ende Franchois de Wulf over leverynghe van alle het houtte werck ende handghedaegh tot het vermaken van de speye binnen der stede van Damme midsgaders van dacheure van delfvers tot maecken van twee dammen aldaer tsamen by twee rekenynghe, ordonnancien ende quytanncien de somme van hondert...*»).

20. Dit wordt vermeldt door H. Godar, *Histoire de la gilde des archers de Saint Sébastien de la ville de Bruges comprenant la chronique des événements survenus en cette Gilde, ainsi que l'inventaire des Archives et Trésors, déposés en son local, Brugge, 1947, p. 196.*

Zijn naam duikt aldus op in de 'Tafel van alle de ghildebroeders en susters vande ghilde van de heylighen ridder Sebastiaan die d'archiers verenigen binnen den stede van

3. Schouwornament in de Brugse Sint-Sebastiaansgilde. Het marmeren beeld van Karel II werd uigevoerd door François Dieussart. Het 'decor' is van de hand van A. Pluvier.

ander beeldhouwer, Jan Blomme, in de betreffende 'tafel' ingeschreven. Op dezelfde dag ondertekent Pluvier bovendien een nota, in het register van de doodschulden, dat hij na zijn overlijden een geldsom aan het gilde zal overmaken²¹. In 1658 wordt A. Pluvier vinder in de eed van het ambacht van de schrijnwerkers en in 1660 zelfs deken²². In het Brugse stadsarchief bewaart men nog een ander dokument dat mogelijk in verband kan worden gebracht met het leven van Pluvier²³. Deze tekst, uit 1674, is blijkbaar gedeeltelijk uit zijn kontekst gehaald. Vermoedelijk gaat het hier om een beschuldiging door de 'beheerders' van het gasthuis van O.-L.-Vrouw-van-Blindekens in de Zwinstad tegen de hier besproken ambachtsman. Het valt te bediskussiëren of het over de door ons te bespreken Pluvier gaat!

Beter zijn we ingelicht omtrent een aantal van zijn kunstwerken. De meeste ervan zijn echter niet tot ons gekomen. De tot nu toe in dit verband teruggevonden archiefteksten geven vermoedelijk maar een summier overzicht van zijn oeuvre. Laten we deze kunstwerken even overlopen, in kronologische volgorde.

Uit een aantal ikonografische bronnen blijkt dat het interieur van de voormalige Brugse jezùietenkerk voor de Franse overheersing rijkelijk was opgesmukt met verscheidene biechtstoelen (zie afb. nrs. 1 en 2). Deze zijn vooral zichtbaar op twee anonieme schilderijen uit het einde van de zeventiende eeuw met binnenzichten van de bidplaats. Het ene doek wordt in de Sint-Walburgakerk zelf bewaard, het andere in het Royal Museum of Fine Arts te Kopenhagen. Een derde bron is een met pen en penseel uitgevoerde weergave op papier,

Brugge', bewaard in het archief van het Brugse Sint-Sebastiaangilde. Zie bijlage nr. 1. Daaruit blijkt dat A. Pluvier wel degelijk in 1656 en niet in 1654, zoals sommige auteurs (V. Vermeersch, *Gedenkteken van Karel II van Engeland* (in *Brugges Kunstbezit. Deel I*), Brugge-Utrecht, 1969, p. 103) vermelden, lid werd.

21. Brugge, Archief van het Sint-Sebastiaangilde, nr. 20 (boek met de opsomming van de verschillende doodschulden 1652-1659), f° 19 r. Zie bijlage nr. 2. Eigenaardig is het feit dat de notitie op dezelfde folio herhaald wordt.

22. A. Vandewalle, J. De Groote, J. D'Hondt en P. Vandermeersch, op. cit., p. 155.

23. Brugge, Stadsarchief, nr. 437 (godshuizen), map i.v.m. O.-L.-Vrouw-van-Blindekens (losse dokumenten). Zie bijlage nr. 9.

4. Beeld van Karel II in het Rijksmuseum te Amsterdam. Het zeventiende-eeuws kunstwerk werd gekapt door F. Dieussart.

gekonserveerd in het Brugse Steinmetzkabinet²⁴. De biechtstoelen zelf zijn niet bewaard gebleven ; tijdens de Franse overheersing — de kerk deed tussen 1796 en 1798 dienst als 'Tempel van de Wet' — werden ze verwoest. De andere kunstwerken, zoals de altaren, de kansel en de kommuniebank, werden gered door koster P. de Vos²⁵. Deze biechtstoelen werden steeds toegeschreven aan vooraanstaande zeventiende-eeuwse vooral Antwerpse beeldhouwers, zoals Erasmus Quellinus de Oudere, Artus Quellinus de Jongere of Pieter Verbrugghen de Oudere. Uit archiefdocumenten²⁶ blijkt dat de biechtstoelen omstreeks 1655-1657 werden geskulpteerd door Arnout Pluvier en Cristoffel van de Baese. Verscheidene schrijnwerkers en timmerlieden werkten eraan mee : Robert Calleboudt, Joannes de Maire (?), Georges Swellinge, Jacques Laurent, Guillaume Wouters, Jan Hoorman. Uit de reeds vermelde afbeeldingen blijkt ook dat er telkens tussen de witgeschilderde pilasters van de zijbeuken een biechtstoel was ingepast. Ze vormden aldus a.h.w. een lambrisering rondom de binnenruimte van de bidplaats. De cellen voor de biechtvaders sprongen wat naar voren en werden aan weerszijden geaksentueerd door kariatieden. Deze laatste ondersteunden samen met getorste kolommen, naast de knielbanken van de boetvaardige gelovigen, de weelderig versierde kroonlijst en het fronton. De kariatieden kunnen mogelijk in verband worden gebracht met religieuze symboliek en ikonografie rond het boetesakrament, dat vooral door de contrareformatie en de jezuïetenorde werd gestimuleerd. De kunstenaars smukten de lambrisering, waaraan ook zitbanken waren vastgemaakt, op met geometrische panelen en gecanneleerde pilasters. Op de vraag naar het aantal biechtstoelen, kan geen afdoend antwoord worden gevonden. Vermoedelijk waren er aan iedere zijde zes. Dit wordt bevestigd door een aantal achttiende-eeuwse documenten in het Brugse rijksarchief, die in het

24. I.v.m. de ikonografie van het interieur van de Sint-Walburgakerk zie vooral J.L. Meulemeester, *De Sint-walburgakerk, een barokke parel in het «middeleeuwse» Brugge. Enkele kunsthistorische beschouwingen*, in *De Gidsenkring*, XIX, nr. 5, december 1981, p. 34-38, bijlage nr. 1. En verder ook J.L. Meulemeester, *De huidige biechtstoelen in de Sint-Walburgakerk te Brugge*, in *De Gidsenkring*, XXI, nr. 1, januari 1983, p. 13-14.

25. P.B., in *Rond den Heerd*, V, nr. 46, 8 oktober 1870, p. 367-368.

26. Brugge, Rijksarchief, fonds jezuïeten te Brugge, nr. 1678 (losse documenten). Zie bijlage nrs. 3 en 4.

5. Zeventiende-eeuws beeld van de H. Aloysius van Gonzaga in de voormalige jezuïetenkerk te Brugge. De foto werd genomen vóór de recente restauratie (1978-1980).

totaal twaalf biechtstoelen vermelden²⁷. Het huidige aantal dergelijke liturgische meubelen, die in een nis in de muur van iedere zijbeuk zijn ingewerkt, bedraagt acht. Wel moet er rekening gehouden worden met het feit dat tijdens de recente restauratiecampagne (2 februari 1978 - 5 september 1980) dichtgemaakte nissen werden aangetroffen aan de binnenkant van de voorgevelmuur ter hoogte van de zijbeuken, evenals in de travee tegen de zijaltaren in de zuid- en noordbeuk²⁸. Wat de nis in de laatst vermelde zijbeuk betreft, werd die eigenlijk reeds in 1918 ontdekt. Toen verwoestte een granaat een gedeelte van de Sint-Walburgakerk en werd de hier boven vermelde nis terug gevonden. Waren ook hier biechtstoelen ingebouwd? Een eventueel positief antwoord op deze vraag leidt tot een totaal van twaalf biechtstoelen. Het document, waarin de betaling aan A. Pluvier werd genoteerd, vermeld slechts acht eksemplaren. Boven iedere biechtstoel hing tevens een schilderij. Deze kunstwerken worden opgesomd in de bekende *Voyage pittoresque de la Flandre et du Brabant* van J.B. Descamps²⁹. De optelling daarvan brengt eveneens geen oplossing, daar er veel meer schilderijen worden vermeld. In het begin van de negentiende eeuw werden er een aantal nieuwe klassiek-geïnspireerde biechtstoelen aangebracht. Het Brugse rijksarchief bewaart daarvan een aantal ontwerpen³⁰.

27. Brugge, Rijksarchief, fonds Sint-Walburgakerk te Brugge, nr. 1829 (losse documenten). Het zelfde aantal biechtstoelen wordt ook vermeld in een inventaris van de kunstvoorwerpen, opgemaakt door de pastoor en de kerkmeesters van de Sint-Walburgaparochie, bij de inbezit name van hun nieuwe parochiekerk (23 mei 1778) — de huidige Sint-Walburgakerk — (B.R.A., fonds Sint-Walburgakerk te Brugge, nr. 19 (resolutieboek 1 januari 1778 - 18 november 1779 p. 19-20). Deze inventaris werd gepubliceerd door J.L. Meulemeester, *Enkele aspecten van de metaalkunst in de voormalige jezuïtenkerk in Brugge* (in *Sint-Walburga, een Brugse kerk vol geschiedenis*), Brugge, 1982, p. 122-123, bijlage nr. 14.

Zie i.v.m. de biechtstoelen ook J.L. Meulemeester, *De huidige biechtstoelen in de Sint-Walburgakerk te Brugge*, in *De Gidsenkring*, XXI, nr. 1, januari 1983, p. 2-15.

28. L. Dugardyn, *De restauratiecampagne van de Brugse Sint-Walburgakerk na de tweede wereldoorlog* (in *Sint-Walburga, een Brugse kerk vol geschiedenis*), Brugge, 1982, p. 123. Zie ook J.L. Meulemeester, *De huidige biechtstoelen in de Sint-Walburgakerk te Brugge*, in *De Gidsenkring*, XXI, januari 1983, nr. 1, p. 3.

29. J.B. Descamps, *Voyage pittoresque de la Flandre et du Brabant*, Parijs, 1769, p. 289-290.

30. Brugge, Rijksarchief, fonds Sint-Walburgakerk te Brugge, nr. 1822 (losse documenten). Deze map bevat een reeks tekeningen die in verband staan met de Sint-Walburgakerk: altaren, ontwerpen doopkapel, plannen en voorontwerpen biechtstoelen. Zie ook J.L. Meulemeester, op. cit. p. 14.

6. Zeventiende-eeuws beeld van de H. Stanislas Kostka in de voormalige Brugse jezuïetenkerk, eveneens uitgevoerd door A. Pluvier. De foto werd genomen vóór de recente restauratie (1978-1980).

Een tweede ons bekende opdracht verkreeg A. Pluvier ca. 1664 van de zusters van de Sint-Trudoabdij te Brugge. Sedert het einde van de vijftiende eeuw hadden die kloosterlingen hun intrek genomen binnen de stadsmuren en hadden ze een aantal gebouwen, waaronder het Sint-Maartensklooster van de Staelijzerbroeders, in de onmiddellijke omgeving van de 'Nazaretteplaats' kunnen aankopen. De volgende decennia werden er verschillende uitbreidings- en verfraaiingswerken ondernomen. Zowel de kapel als de andere conventsgebouwen werden grotendeels verbouwd³¹. In 1664 skulpteert onze beeldsnijder een nieuw koorgestoelte voor hun bidplaats. Zowel de kroniek van de abdij als de bewaarde rekeningen maken daar melding van³². Geen ikonografische bron met binnenzicht van de kapel is evenwel tot nu toe teruggevonden. Hoe de koorbanken eruit zagen, is dus niet gekend : bestonden ze uit een enkele of dubbele rij, waren er gebeeldhouwde zittertjes, was er een afzonderlijke plaats voor de abdis ? Het gestoelte bevond zich hoogstwaarschijnlijk in een speciaal voor de monialen afgesloten ruimte. Uit de rekeningen blijkt, dat het hout door Jacques Schapelinck werd geleverd, en dat hij aan het koorgestoelte meewerkte. Uit dezelfde bron vernemen we ook, dat A. Pluvier werkte volgens een kontrakt en dat zijn vrouw na de uitvoering een geschenk mocht ontvangen. Het ijzerwerk en de nagels werden door een onbekende aan de abdij geschonken. A. Van de Velde, de enige auteur die een grondige studie aan de Brugse timmerlieden en schrijnwerkers wijdde, vermeldt bovendien dat deze Schapelinck samen met Jan Schokaert de koorbanken had geleverd³³. Archiefdocumenten hebben deze foutieve mededeling ongedaan gemaakt. Uit dezelfde bronnen vernemen we dat A. Pluvier en J. Schapelinck, ook een deur voor het pand van dit convent maakten.

31. I.v.m. de geschiedenis van de Sint-Trudoabdij zie K. Van Wouterghem, *Abbaye de Saint-Trond à Odegem, Bruges et Male* (in *Monasticon Belge*), deel III (provincie West-Vlaanderen), 4, Luik, 1978, p. 1027-1065 en het verzamelwerk *Male, burcht en abdij*, Brugge, 1981.

32. Brugge, Archief van de Sint-Trudoabdij te Male, *Cronijck der Abdie van S. Truden eertydts buyten nu binnen Brugge*, F° 91. Zie bijlage nr. 5. Brugge, Archief van de Sint-Trudoabdij te Male, rekening 1663-1664, f° 43r-f° 43v. Zie bijlage nr. 6.

33. A. van de Velde, *De ambachten van de timmerlieden en de schrijnwerkers te Brugge, hun wetten, hun geschillen en hun gewrochten van de XIVe tot de XIXe eeuw*, Gent, 1909, p. 240.

Bovenaan de schouw van de erezaal van het Brugse Sint-Sebastiaansgilde, prijkt het gedenkteken van Karel II van Engeland (zie afb. nr. 3). Deze vorst was door Olivier Cromwell uit zijn rijk verjaagd en had in de Zwinstad een rustige verblijfplaats gevonden (22 april 1656 - 15 maart 1659). Verschillende documenten en kunstwerken herinneren ons aan deze Britse aanwezigheid te Brugge. De koning en zijn broers, Hendrik en James, die hem alhier kwamen vervoegen, lieten zich namelijk inschrijven als lid van een aantal bloeiende schuttersgilden : op 11 juni 1656 in het Sint-Joris- of kruisboogschuttersgilde, op 25 juni 1656 in het Sint-Sebastiaans- of handboogschuttersgilde en drie maanden later in het Sint-Barbara- of kolveniersgilde. Karel II en zijn gevolg werden er telkens op een geestdriftige manier ontvangen en lieten naast geschenken ook aanzienlijke geldelijke fondsen, de zgn. doodschulden, na. Daarmee bekostigden de drie verenigingen meerdere kunstwerken³⁴. Tot de voornaamste behoren een aantal wit marmeren beelden die het portret van de koning voorstellen. In 1659 bestelde het Brugse Sint-Jorisgilde een buste van Karel II aan François Dieussart (ca. 1600 - ca. 1663) (?). Het kunstwerk, dat later naar het stadhuis en vervolgens naar het Gruuthusemuseum werd overgebracht, werd pas in 1663 betaald. Dezelfde uit Henegouwen afkomstige kunstenaar leverde in 1662 een gelijkaardige skulptuur voor het Sint-Sebastiaansgilde. Over de datering en de eventuele beeldhouwer bestaat er evenwel nog discussie³⁵. Een derde exemplaar (zie afb.

34. I.v.m. dit verblijf, zie vooral A. de Behault de Dornon, op. cit. ; J. Maréchal, *Duizend jaar Britse aanwezigheid te Brugge* (in catalogus van de tentoonstelling *Britannica te Brugge*), Brugge, 1966, p. 11-35 en V. Vermeersch, op. cit., p. 101-103.

35. Er stellen zich hier twee problemen. De datum van aanmaak van de beelden (1662-1663) kan niet in overeenstemming worden gebracht met de datum van overlijden van Dieusart (1661). Voor deze laatste datum werden geen bewijzen gevonden. Dient het sterfjaar bijgevolg niet naar later verschoven ? Een tweede probleem is de aanwezigheid van een beeldhouwer Christoffel Dieusart in de ledenlijsten van de schuttersdoelen.

Deze wordt lid van het Sint-Jorisgilde in 1646 en twaalf jaar later van het Sint-Sebastiaansgilde. Naast zijn naam wordt wel degelijk de vermelding *beeldhouwer* genoteerd. Voegen we er nog aan toe dat Frans Dieussart op dit ogenblik in den Haag verbleef en daar opdrachten uitvoerde voor het Huis van Oranje. Gaat het hier om een ander kunstenaar ? Zou hij François geholpen hebben bij het kappen van de beelden, zoals C. Avery (C. Avery, *François Dieussart (c. 1600-61), Portrait Sculptor to the Courts of Northern Europe* (in *Victoria and Albert Museum Yearbook IV*), Londen, 1974, p. 91-94) vermoedt ? Of is de volledige naam van de kunstenaar François-Cristoffel Dieussart, zoals V. Vermeersch (V. Vermeersch, op. cit., p. 101-104) meent te weten ?

nr. 4) van dezelfde (?) beeldhouwer, wordt in het Amsterdamse rijksmuseum gekonserveerd³⁶. Dit beeld is vroeger te dateren. Karel II verbleef namelijk gedurende 1648-1651 herhaaldelijk in Den Haag bij zijn zuster, Maria Stuart, gemalin van prins Willem II. Dieussart vervaardigde in die tijd portretten van de stadhouders. Dit kunstwerk is dan vermoedelijk ca. 1650 te situeren. De bustes te Brugge zijn grotendeels gelijk. Ze stellen de dertig jarige Karel voor, gekleed in een harnas met brede sjerp om het middel. Zijn lange haren vallen op zijn schouder. Het beeld uit het Sint-Jorisgilde werd vermoedelijk vroeger gekapt. Het kunstwerk uit het Sint-Sebastiaansgilde, dat onze verdere aandacht zal trekken, «has more ornate detail in the longer curls of hair and the looser, less military-looking sash round the waist»³⁷. Om zijn hals hangt een dubbele ketting met het ereteken van de Orde van de Kouseband. De buste werd in 1666, nadat ze enkele jaren op een voetstuk stond, in een symbolisch en wapenkundig decor op de schouw van de eveneens in dat jaar vernieuwde pronkzaal geplaatst. Dit beschilderde eikenhouten decor werd uitgevoerd door Arnout Pluvier³⁸. In het midden is er een schelpvormige nis, omgeven door een brede loofkrans, waarin het borstbeeld prijkt. Daarboven is een cirkelvormige gemarmerde kroonlijst en verder het koninklijke wapenschild, waarrond het bekende devies van de kouseband «Honi soit qui mal y pense», dat door een (gouden) leeuw en een (zilveren) eenhoorn wordt vastgehouden. Aan weerszijden zitten twee naakte mannelijke figuren (waarvan de benen in gips zijn uitgevoerd). Achter hen bevindt zich een heel wapenarsenaal : lansen, bogen, pijlen, een kanon, een sabel en twee vaandels. In de kantons van deze laatste bemerkt men enerzijds de vlag van Engeland en anderzijds die van Sint-Joris. Mogelijk alluderen de twee flankerende figuren op de 'vertaling' van de naam Crom-well. Links valt de man op door zijn gekromde rug, de andere is normaal. Ook de tekst onderaan zinspeelt op de ballingschap van de vorst : «SIET HIER RUST STUWARTS

36. J. Leeuwenberg (en W. Halsema-Kubes), *Beeldhouwkunst in het Rijksmuseum* (Amsterdam), 's Gravenhage-Amsterdam, 1973, p. 199 nr. 258 met uitvoerige bibliografie en C. Avery, *op. cit.*, p. 88-89.

37. C. Avery, *op. cit.*, p. 93.

38. Brugge, Archief van het Sint-Sebastiaansgilde, nr. 8 (rekeningen vanaf 16 januari 1621 tot 11 maart 1677), f° 318r. Zie bijlage nr. 7. Gepubliceerd zonder bronvermelding door H. Godar, *op. cit.* p. 304.

BEELD, WIENS RUST EENS WIERD VERDREVEN DOOR 'T ONGHERUST GEMOEDT, VAN 'T DUYVELS CROMGEWELDT DE RUST WAS HEM ONTSEYT, WAER HY MOEST RUSTISCH LEVEN EN BRUGGHE GAF DE RUST AEN D'ONGHERUSTEN HELDT». Het geheel is in doffe kleuren gepolychromeerd. Omstreeks 1668-1669 werd de trofee — zoals de voorstelling in de archiefteksten wordt vermeld — door Philippe de Bral verguld, geschilderd en gevernist³⁹. Het kunstwerk dat niet van zo'n grote kwaliteit getuigt, is toch een merkwaardig overblijfsel van het verblijf van Karel II in Brugge. Het heeft daarom ook meen een historische dan een esthetische waarde.

Arnout Pluvier voerde in 1670 nog een andere opdracht uit voor het Sint-Sebastiaansgilde⁴⁰. Het betrof een 'plank' waarop de namen van de eed werden vermeld. Het werkje is verloren gegaan.

Voor de Brugse Sint-Gilliskerk skulpteerde Arnout Pluvier in samenwerking met schrijnwerker Martinus Moenaert het koorgestoelte en een gedeelte van de lambrizing. Kannunik Ernest Rembry, die het standaardwerk over deze merkwaardige bidplaats publiceerde, maakte melding van een kontrakt tussen de pastoor en de kerkmeesters, enerzijds, en de desbetreffende kunstenaar, anderzijds⁴¹. Dit kontrakt, dat 2 augustus 1671 is gedateerd, vonden we als een los blad in het resolutieboek van de kerk terug⁴². In het resolutieboek zelf staat bovendien genoteerd dat er een nieuw koorgestoelte zal worden uitgevoerd⁴³. Deze notitie draagt dezelfde datum. Hier wordt eveneens de totale kostprijs opgegeven. De overeenkomst nú is een uitvoerige nota die ons verschillende inlichtingen omtrent deze koorbanken en een nauwkeurige opsomming

39. Brugge, Archief van het Sint-Sebastiaansgilde, nr. 8 (rekeningen vanaf 16 januari 1621 tot 11 maart 1677), f° 306r-f° 306v.

40. Brugge, Archief van het Sint-Sebastiaansgilde, nr. 8 (rekeningen vanaf 16 januari 1621 tot 11 maart 1677), f° 342r. Zie bijlage nr. 8. Gepubliceerd zonder bronvermelding door H. Godar, *op. cit.* p. 307.

41. E. Rembry, *De bekende pastors van Sint-Gillis te Brugge (1311-1896). Met aantekeningen over kerk en parochie*, Brugge, 1890-1896, p. 124-125. Zie ook A. van de Velde, *op. cit.*, p. 233.

42. Brugge, Rijksarchief, fonds Sint-Gilliskerk te Brugge, nr. 5 (resolutieboek 1633-1810), tussen f° 58v en f° 59r. Zie bijlage nr. 12.

43. Brugge, Rijksarchief, fonds Sint-Gilliskerk te Brugge, nr. 5 (resolutieboek 1633-1810), f° 58v-f° 59r. Zie bijlage nr. 10.

van de voorwaarden om ze te plaatsen, verschaft. Het kontrakt werd eigenhandig door pastoor Neijts geschreven. Naast het aantal zitsels bespreekt men er ook afmetingen en houtsoorten, konstruktie en wijze van betaling. Het gestoelte moest klaar zijn tegen de feestdag van de H. Gillis (1 september) 1672. Daarnaast werd dit dokument ook als een kwijtschrift gebruikt : achteraan noteerden zowel Martinus Moenaert als Arnout Pluvier regelmatig hun ontvangen som geld. Het gestoelte was opgesteld aan weerszijden van het koor en begon vanaf het doksaal. Het werd betaald door een aantal schenkingen, die in het rekeningboek van de kerk werden genoteerd⁴⁴. Tijdens de Franse overheersing werd het koorgestoelte vermoedelijk verkocht en verwoest. Volgens E. Rembry⁴⁵ zijn er stukken van gebruikt om zitsels te maken in de huidige zijbeuk. Over het uitzicht van de koorbanken zijn we maar matig ingelicht. In totaal waren er twaalf zitsels, zes aan elke zijde. Het geheel was kunstig versierd. Dit laatste kan worden afgeleid uit het kontrakt enerzijds, en anderzijds uit een inventaris opgemaakt tijdens de Franse bezetting op 8 messidor jaar VI (26 juni 1798) : «Douze stalles en bois dans le milieu du chœur de l'église, portant dixhuit petites colonnes en bois d'ordre dorique ayant leurs bancs en bois et deux petites armoires a renfermer les livres saints»⁴⁶. Vermelden we nog dat volgens A. van de Velde⁴⁷ het in 1675 en door M. Moenaert opgerichte koorgestoelte van de Brugse Sint-Jacobskerk gelijkenis vertoonde met dit uit de Sint-Gilliskerk. In 1672 bestelde de reeds vermelde pastoor van de Brugse Sint-Gilliskerk, E.H. Neijts, een biechtstoel en een gestoelte van de kerkmeesters⁴⁸. Hij laat dit uitvoeren op eigen kosten. Deze kunstwerken staan nog in de bidplaats opgesteld. De schenking werd wel genoteerd, maar vermeldt de naam van de kunstenaar(s) niet. De mogelijkheid dat A. Pluvier en M. Moenaert deze kerkmeubels uitvoerden, mag niet uit het oog worden verloren. Volgens A. Van Zuylen van Nyevelt zou ook de preekstoel in dezelfde bidplaats door

44. Brugge, Rijksarchief, fonds Sint-Gilliskerk te Brugge, nr. 17 (rekeningen 1673-1699), f° 11r en vervolg zie f° 11v. («*Ontfanck extraordinaire tot het maecken van nieuwe ghestoelten binnen den choor deser kercke ghejont bijde naervolghende personen...*»).

45. E. Rembry, op. cit., p. 125, voetnoet 2.

46. E. Rembry, op. cit., p. 258.

47. A. van de Velde, op. cit., p. 233.

48. E. Rembry, op. cit., p. 125.

deze kunstenaars zijn uitgevoerd⁴⁹. Zekerheid daaromtrent bestaat niet. Een stilistisch onderzoek blijkt hier onmogelijk, daar er nog te weinig bewaarde kunstweken met zekerheid aan deze «ambachtslieden» kunnen worden toegeschreven. Verder onderzoek kan hier mogelijk een oplossing brengen.

In de kronologische bespreking van de kunstwerken die Arnout Pluvier beeldhouwde, komt opnieuw de voormalige Brugse jezuïetenkerk ter sprake. Voor de paters van de Societas Jesu voerde hij namelijk in 1671 nog verschillende skulpturen uit. In het Brugse rijksarchief wordt namelijk een kwijschrift (26 oktober 1671) bewaard, dat ons inlicht over een aantal kunstwerken die Pluvier voor de paters leverde⁵⁰. Dit dokoment, dat in een gebrekkig Nederlands is geschreven, vermeldt de uitvoering van festo(e)nn(en), een relikwiekast en beelden van heiligen. Hoewel de betekenis van de tekst niet volledig duidelijk is, menen we te mogen aannemen dat het hier gaat over de vier voorstellingen van jezuïetenheiligen in het kleine koor van de bidplaats. In de absis prijken namelijk twee rechtstaande beelden en twee houten bustes op een schrijn. Ons vermoeden wordt gedeeltelijk bevestigd door een andere kwitantie⁵¹, waarbij Joos van Cuijcke en Paulus Rijcaert op 30 oktober van hetzelfde jaar worden betaald door het schilderen en vergulden van het ensemble van de H. Franciscus Borgia, dat uitdrukkelijk in het hogervermeld kwijschrift staat genoteerd. Ook tijdens de recente binnenrestauratie (ca. 1980) werden de beelden opnieuw geschilderd en gedeelten ervan verguld. De twee rechtstaande heiligen (hoogte : 190 cm), Aloysius van Gonzaga en Stanislas Kostka, prijken elk in een witgeschilderde rondbogige nis, met bovenaan een schelp.

49. A. van Zuylen van Nyevelt, *Chaires de Vérité des églises Sint-Gilles et Saint-Jacques à Bruges. Donde la famille Cobrysse*, in *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis van Brugge*, 1927, p. 183.

50. Brugge, Rijksarchief, fonds jezuïeten te Brugge, nr. 1681 (losse dokumenten). Zie bijlage nr. 11.

51. Brugge, Rijksarchief, fonds jezuïeten te Brugge, nr. 1673 (losse dokumenten) : «Wy onderschreven kennen mits desen ontfanghen te hebben van P Rector van Collegie der Societeyt Jesu in Brugge de somme van eenen veertich patacons voor de welcke wy veracoordeert waeren om te schilderen ende vergulden de tombe ende alle cieraet daer tiobehoorende vande H. Franciscus Borgia staende aen den slincken cant van den grooten autaar inde kercke met fruitage beelden ende allen de reste, ons belonende vande goede betaelinghe, Soirconde etc : Brugge den 30 octobris 1671. Joos van Cuijcke. Paulus Rijcaert. 1671».

Rondom is er een architecturale versiering, met in- en uitspringende delen die afgesloten worden door een segmentboog. Andere vergulde siermotieven verfraaien het geheel. Het jezuïetenmonogram prijkt bovenaan. Een engel, helemaal boven, houdt een gouden koord vast. De H. Aloysius van Gonzaga (zie afb. nr. 5) draagt een soutane met roket. In zijn rechterhand houdt hij een palmtak, de andere hand rust op zijn hart. Onder zijn voet een werldebol met kruis. Aan de overzijde de H. Stanislas Kostka (zie afb. nr. 6). Die zestiende-eeuwse jezuïet is voorgesteld met een soutane en roket. In zijn armen houdt hij een splend Kindje Jezus. De bustes (hoogte : 156 cm) van de HH. Franciscus Xaverius, toen patroonheilige van de kloosterkerk, en Franciscus Borgia (zie afb. nr. 7) prijken op een kistvormig reliëfchrijn. De ensembles staan opgesteld tegen een zwarte achtergrond in een vierkante nis, die opgesmukt is met gebleugelde engelkopjes en festoenen. Twee vazen met (verguld) vuur staan telkens aan weerszijden onderaan. De beide heiligen, in jezuïetenhabijt, zijn slechts te herkennen aan het opschrift onderaan⁵². Door het gebruik van marmersoorten en vergulde delen is het geheel zeer kleurrijk. Deze kunstwerken, die tot voor deze summierstudie, aan geen enkel beeldhouwer waren toegeschreven, behoren weliswaar niet tot de hoogtepunten van de barokskulptuur in Vlaanderen. Niettemin betekent deze ontdekking een stap verder in de bestudering van de zeventiende-eeuwse Brugse beeldhouwkunst en van de Sint-Walburgakerk in het bijzonder. Tot slot dient opgemerkt dat eveneens in het koor van de Antwerpse jezuïetenkerk, de Sint-Caralou-Borromeuskerk, vier beelden prijken, waarvan drie dezelfde heiligen voorstellen als in de Brugse bidplaats. Artus Quellinus de Oudere voerde de skulpturen van de HH. Ignatius en Franciscus Xaverius uit, Hubert van den Eynde de HH. Franciscus Borgia en Aloysius van Gonzaga. De kunstwerken staan ook hier in een architecturaal-geïnspireerde nis. De twee eerste dateren uit 1656-1657, de beide andere uit 1659⁵³. Ongetwijfeld

52. Deze opschriften zijn : «RELIQUIAE SANCTI FRANCESCO XAVERII INDIARUM APOSTOLII» en »RELIQUIAE SANCTI FRANCISCO BORGIAE TERTII GENERALIS SOCIETATIS IESU».

53. Zie C. Van de Velde, *Rubens, de gebroeders Quellin en de beelden van Sint-Ignatius en Sint-Franciscus in het koor van de jezuïetenkerk te Antwerpen (in Rubens and his World. Bijdragen opgedragen aan Prof. Dr. R.A. d'Hulst)*, Antwerpen, 1985, p. 297-306.

inspireerden de Brugse jezuiten zich voor die realisatie op Antwerpen. Dat het beeld van de H. Franciscus Xaverius in Brugge door dit van de H. Stanislas Kostka werd vervangen, is logisch. De jezuitenkerk was er namelijk toegewijd aan de H. Franciscus Xaverius en zijn beeltenis prijkte bovenaan het monumentale hoofdaltaar.

Op 28 juni 1672 wordt Pluvier betaald door het kapittel van de Brugse Sint-Donaaskatedraal voor het maken van twee «posturen en de andere ciraeten nevens de groote schilderije in de college camere, daerinne begrepen 't leveren van 't hout ende aerbeydt...»⁵⁴. Over deze objecten konden geen verdere gegevens worden verzameld.

Door dit artikel poogden we aan te tonen, dat er ook te Brugge heel wat waardevol zeventiende-eeuws beeldhouwwerk ontstond. Hoofdzakelijk aan de hand van archiefteksten werd een minder bekend kunstenaar, Arnout Pluvier, behandeld. Ongetwijfeld vervaardigde hij naast de hoger besproken kunstwerken, nog ettelijk andere skulpturen. Verder archiefonderzoek en studie van het zeventiende-eeuwse Brugge kunnen allicht het oeuvre van deze beeldsnijder vervolledigen. A. Pluvier behoorde vermoedelijk tot de meest vooraanstaande kunstenaars in de Zwinstad tijdens die periode. Dit laatste wordt alvast bewezen door de nu reeds gekende opdrachten die hij er kreeg. Hopelijk mag deze summiere bijdrage het onderzoek van Brugge tijdens de «baroktijd» stimuleren, en Arnout Pluvier de grotere bekendheid geven die hij verdient.

54. Zie W. H. J. Weale, *Analectes pour servir à l'histoire de l'art à Bruges*, in *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis van Brugge*, 1910, p. 136.

BIJLAGE 1

Arnout Pluvier wordt op 5 maart 1656 als lid genoteerd in de Sint-Sebastiaansgilde.

Tafel van alle de ghildebroeders ende susters vande ghilde van de heylighen ridder Sebastiaen die d'archiers verenigingen binnen den stede van Brugghe. 1656, 5 maerte, Arnout Pluvier.

- Brugge, Archief van het Sint-Sebastiaansgilde, perkamenten rol met de namen van de verschillende leden in kronologische volgorde.

BIJLAGE 2

Arnout Pluvier bevestigt dat hij bij zijn overlijden de doodschuld aan de Sint-Sebastiaansgilde zal betalen¹.

Heedent den vifden maerte ben ick onderschrevene Aernout Pluvier gilde broeder gheworden van de princelicke gilde St Sebastiaen en belove voor mijn doot schult te betaelen den somme van een pont thertig.

Toorconde als voors.

Aernout Pluvier^a,
beeltsnijder^b

Heedent dee vifden maerte ben ick onderschreven gilde broeder gheworden van den princelicke gilde van St Sebastiaen ende belovene voor mijn doot schult te betaelen de somme van een pont derthich schellingen ende vier groote. Toorconde als voorz.

Gyy Blomme^a

Aernout Pluvier^a
beeltsnijder^b

- Brugge, Archief van het Sint-Sebastiaansgilde, nr. 20 (boek met de doodschulden tussen 1652 en 1659), f° 19r.

1. De tekst wordt wel degelijk twee maal herhaald

a. handtekening

b. dit woord staat in de rand genoteerd

BIJLAGE 3

Kwijtschrift (1 februari 1657) waarbij Christoffel van den Baese bevestigt geld ontvangen te hebben voor het snijwerk aan de biechtstoelen van voormalige Brugse jezuïetenkerk.

Ick onderschrevenen bekenne voldaan syn ^a ontfanghen te hebben uyt handen van P. Minister de somme van 246 guld tot voldoninge van het snyden van de biechtstoelen ; waermede ick bekenne voldaan te syn in alles.

In Brugge den 1 febr. 1657,
Christoffel van den Baese^b

- Brugge, Rijksarchief, fonds jezuiten te Brugge, nr. 1678
(losse documenten).

- a. de twee voorgaande woorden zijn doorschraapt
- b. handtekening

BIJLAGE 4

Arnout Pluvier bevestigt op 1 maart 1657 volledig betaald te zijn voor het snijden van de biechtstoelen in de voormalige jezuitenkerk.

Ick onderschrevene bekenne voldaan te syn van het snyden van acht biechtstoelen in de kercke der Societeyt Jesu, soo dat bekenne niet meer te eysschen.

toircond 1 maertij 1657,

Aernoudt Pluvier^a

- Brugge, Rijksarchief, fonds jezuiten te Brugge, nr. 1678
(losse documenten).

- a. handtekening

BIJLAGE 5

In de kroniek van de Sint-Trudoabdij te Brugge wordt in 1664 de aanmaak van een nieuw koorgestoelte vermeld.

Anno 1664. Syn de nieuwe gestoelten inden choor gemaect ten tyde van mevrouwe Gaston, het welck hier vooren vergeten is aen te teekenen ende hebben gekost van hantwerck II^c LVIII £ gr, van snyden een hondert XXXI £ VIII β Viii gr, sonder het yserwerck ende naghelen.

- Brugge, Archief van de Sint-Trudoabdij te Male, *Croninck der Abdie S. truden eertydts buyten nu binnen Brugge*, f° 91.

Vermeld door J.L. Meulemeester, *Kunstschaten uit de voormalige Sint-Trudoabdij binnen Brugge (in Male, burcht en abdij)*, Brugge, 1981, p. 120.

BIJLAGE 6

Verschillende ambachtslieden worden door de Sint-Trudoabdij te Brugge betaald voor het uitvoeren van een nieuw koorgestoelte en een deur (1663/1664).

Item betaelt aen mr Jacques Schapelinck timmerman voor het maecken ende leveren van haut vande nieuwe gestoelten inde choore mette nieuwe trede ende deure naer den pant voor de somme van II^cLVIII £ gr.

'tem betaelt aen mr Arnout Pluvier beeldthauwer voor het selve gestoelte ende deure verciert ende gesneden te hebben by accoort ende quit de somme l^eXXIX £ IIIß gr.

Mitsgader noch aen syne huysvrauwe voor eene vereringhe 't welck in het accoort besproken was een gouden souvereyn cost II £ VIII ß IIII gr.

Aegaende het yserwerck ende naghelen tot het voorschreven werck gebesigt also het selve niet particulieren en is aengeteeckent soo is voort hier van geenen extraordinairen utgaeft ghemaect, memorie.

- Brugge, Archief van de Sint-Trudoabdij te Male, rekeningen 1663-1664, f° 43 r - f° 43 v.

Vermeld door K. Van Wouterghem, *Abbaye de Saint-Trond à Odegem, Bruges et Male* (in *Monasticon Belge*), deel III (provincie West-Vlaanderen), 4, Luik, 1978, p. 1053 en J.L. Meulemeester, *Kunstschatten uit de voormalige Sint-Trudoabdij binnen Brugge* (in *Male, burcht en abdij*), Brugge, 1981, p. 120.

BIJLAGE 7

Arnout Pluvier wordt in 1666 betaald voor het leveren van het schouwornament van de Brugse Sint-Sebastiaansgilde.

Betaelt aen sr. Aernout Pluvier over het maecken vande troffee omme in te stellen het portraict van de coninck van Ingelandt inde nieuwe ghildecamer van desen hove de somme van sessentwyntich ponden grooten xxxvi L gr.

- Brugge, Archief van het Sint-Sebastiaansgilde, nr. 8 (rekeningen tussen 16 januari 1621 en 11 maart 1677) f° 318 r.

Gepubliceerd zonder bronvermelding door H. Godar, *Histoire de la gilde des archers de Saint Sebastien de la ville de Bruges*, Brugge, 1947, p. 304.

BIJLAGE 8

Arnout Pluvier wordt in 1670 door de Brugse Sint-Sebastiaansgilde betaald voor het leveren van een 'bardeken'.

Betaelt aen Arnoudt Pluvier over het maecken van een bardeken waerin men is schryvende den eedt van ghilde xvi s gr.

- Brugge, Archief van het Sint-Sebastiaansgilde, nr. 8 (rekeningen tussen 16 januari 1621 en 11 maart 1677) f° 342 r.

Gepubliceerd zonder bronvermelding door H. Godar, *Histoire de la gilde des archers de Saint Sebastien de la ville de Bruges*, Brugge, 1947, p. 307.

BIJLAGE 9

Een beschuldiging van de 'beheerders' van het Brugse gasthuis van O.-L.-Vrouw-van-Blindekens tegen Arnout Pluvier.

Heesch omme den vooght ende sorgers van het blende lieden gasthuys binnen deser stede heesschers ter eender syde, jehens Aernout Pluvier verweerdere ter andere, voor myn edele heeren burchmeesters ende schepenen der stede van Brugghe.

Alvooren dheesschers verthoonen hoe sy op den twaelfsten sporcle xvi^e sevenentsestich s' verweerers laste voor vre hebben vercreghen de medegaende acte van condemnatie.

Nemaer alsoo de selve acte is verderde jaer, ende dat de selve niet en can nochte mach ter executie gheleyt worden.

Soo concluderen dheesschers ten fyne de selve acte d'verweerers laste worden ghewesen executoir naer haere vorme ende inhouden met heesch van costen.

A. Vandevelde^a

- Brugge, Stadsarchief, nr. 437 (godshuizen), map i.v.m. O.-L.-Vrouw-van-Blindekens (losse dokumenten).

a. handtekening

BIJLAGE 10

Het resolutieboek van de Sint-Gilliskerk te Brugge vermeldt op 2 augustus 1671 dat Maarten Moenaert en Arnout Pluvier een gestoelte en lambrizing zullen uitvoeren.

Actum den 2. aúgústi. 1671.

Veracordeert met Maerten Moenaert schrijnwercker over t maecken van twaelf gestoelten ende twee sijt panneelen volgens het model daer van gemaect ; dat hij sal hebben voor sijn schrynwerck een hondert vijfendertig pont gr. met een dobbel ducaten in specie ; ende met Aernout Pluvier, dat hij sal hebben voor al de beeldtsnijderie noodig tot het selve werck de somme van tweeveertig pont gr. met een dobbel pattacon voor syn huysvr.

- Brugge, Rijksarchief, fonds Sint-Gilliskerk te Brugge, nr. 5 (resolutieboek, 1633 - 1810), f° 58v - f° 59r.

BIJLAGE 11

Arnout Pluvier wordt op 26 oktober 1671 betaald voor het maken van een aantal 'kunstwerken' voor de paters jezuieten.

Ghemaect voor den Paeter paeter^a Rechteur het naer volgende

7. Buste en schrijn van de H. Franciscus Borgia in de voormalige Brugse jezuietenkerk. Dit zeventiende-eeuws monument werd uitgevoerd door A. Pluvier. De foto werd genomen vóór de recente restauratie (1978-1980).

3	Voor eerst een fruïet maende met twee festonnen voor de som	5 - 0 - 0
2	Noch twee festonnen met een heylichen hoofd	2 - 10 - 0
2	Noch het hoofd vanden heylighen Franciscus de Boorsiea	2 - 10 - 0
2	Noch een caesse ^b vanden selven heyliche	2 - 10 - 0
12	Noch twee figueren daer over staende	16 - 0 - 0
<hr/>		
21		28 - 10 - 0

Ontfanghen van my onderschreven van P. Rector der Societeyt tot Brugghe de somme van eenen twintisch pondt waer mede ick voor dit werck voldaden ben Brugge den 26 octobris 1671,

Aernoúdt Plúvier^c

1671

- Brugge, Rijksarchief, fonds jezuieten te Brugge, nr. 1681
(losse dokumenten)

- a. het woord 'paeter' wordt werkelijk tweemaal geschreven
- b. 'caesse' betekent : relikwiekast, schrijn
- c. handtekening

BIJLAGE 12

Kontrakt tussen Maarten Moenaert en Arnout Pluvier en de pastoor en de kerkmeesters van de Brugse Sint-Gilliskerk voor het maken van een koorgestoelte, 1671¹

Conditien op de welcke men van wegen de heeren pastor ende kerckmeesters van St. Gilliskercke binnen Brúgghe sal besteden te maecken en te stellen inden choor deser kercke twaelf wagenschotte stoelen, op elcke sijde sesse van boven, en de den sijt pannel iegens den docxael gecireert conforme de stoelen, ende van onder te niete gaende met twee staende termen, ende het pannel beleijt met een fraeij comperkement ende fijn cieraet. De geheele haaghe vande plattegrondt sal wesen 13 1/2. voeten onbegrepen niet min ; de langhde 18. a 18 1/2 voeten op elcke sijde, ende van vooren een effen streckende leene met den lessenaere ende planchier, alles ingevolghet het model daer van sijnde ende bij den Heer pastor ende annemer te onderteekenen. Den opganck vande opperstoelen sullen wesen drije trappen, hooghe van twee voeten min twee duijmen, elcken trap dicke van onder alffen duijm.

Voorder te maecken een leene met een lessenare van hooghde naer de heesh vanden wercke de vergaderinge vande selve leene sal wesen van twee duijnen, ende onder alffen duijm dicke de buijten stijlen van vier duijmen dicke, ende de breedte naer behooren. De panneelen vande selve leene sullen wesen van duijmblaeren conforme het bostpanneel vande saete vande boven stoelen, met ende behoorelick geset in sijn versterck den bancke moet wesen onder alffen duijm dicke, breedt ten minsten veerthien duijmen,

onderstuent met schartosen met sijn basement gevernist, ende niet met pilaren. Voorts het planchier vande bovenstoelen, ende daer de voorleene moet ingevrocht worden sal gemaect worden van dobbel decke plaeten, te meten van vooren met sijn stijlen tot op de aerde, ende van boven sal het gemaect worden conforme den rooster van rebben van vier duijmen viercante, de welcke altemaal inde muer sullen gevrocht worden, naer onder over handt stijlen sullen worden gestelt tot onderstuensel van het werck alles van goet eecken hout sonder viericheijt ofte speck. Daer sullen geleijt worden onder elcke ses stoelen derthien rebben, gedeckt met schoon reiñne wagenschoote duijm, plancken in malcanderen gevrocht met gelnde veeren van wagenschot.

De interduesen van de stoelen sullen dicke wesen vier duijmen sonder sijn verdicksel. De aerne stijcken moeten wesen vijf duijmen dicke, ende breedt naer behooren, het stijck daer dat de aerne stijcken sullen in vergadert voordien sal wesen vande selve dickte, ende behoerlicke breedte. De pallen (?) moeten worden gemaect van twee duijm plancken sonder sijn verdicksel, de welcke open ende toe sullen gaen met dobbel vijssen achter de saete te maecten den bostepanneel van duijm plancken, sijn vergaderinge naer den heesch vande wercken. Alle de vergaederinge van boven de saete sal gemaect worden van twee duijmen dicke, ende breedt naer behooren.

Al het bovenste werck sal moeten wesen gemaect conforme het model van schoon, droogh wagenschot hout, alle speck, cnopen, strijpen ende viericheijt geweert voordier oock geestich ende constich gesneden, soo datter nog op het eene, oft op het ander ijel en valt te seggen, ten welcke eijnde de besteders het selve werck sullen laeten visiteren by persoonen dien verstaende, ende sal den annemer gehouden wesen alle de faulten daeran bevonden, ofte daer naer overcommende bij ontlijmen, splijten ofte schueren, te verbeteren 't syne coste. Voordier sooder noch ijel in dit contract ofte conditien niet en waeren geexprimeert ofte ondersproken, het welcke ingevolge van het model ende den heesch vanden wercke nodich waere tot perfectie van t selve werck, sal den annemer schuldich wesen te maecten ende te volcommen sonder nieuwe recompensen. Den schrijnwercker annemer vant selve werck sal tselve sijne coste moeten leveren inde kercke ende aldaer behoorelick oprechten, daer toe de besteden sullen leveren de houtvasten ofte andere ijserwerck noodich tot vaststellen van het selve werck.

De beeltsnijderie sal worden besteedt separatelick van het schrijnwerck ende levering van het houdt daer toe noodich. De betalinge sal geschieden anden schrijnwercker bij drie pajementen, te weten bij ieder derde gereedt, bij den derde ontrent Paesschen eerstcommende, ofte als werck sal wesen alf gemaect, ende het laste derde, doen al het seve sal wesen volmaect ende opgerecht sonder dat ter ijel op valt te seggen. Den annemer sal gehouden sijn te stellen seker borge ende principael, dier versocht sijnde, voort volmaecten van dit werck, ende voor de penningen bij hen te

ontfangen, ende dat het selve werck sal opgerecht wesen voor St. Gillis dagh vanden jaere 1672. Ingevolge de bovenste conditien soo is op den 2 augusti 1671. Het maecken van dese gestoelten, wat angaet het schrijnwerck ende drayerie met levering van al het hout, angenomen bij Maerten Moenaert schrijnwercker voor de somme van een hondert vijfendertich pont gr. vlaems, ende twee ducations voor sijn huijsvrauwe. Ende de beeldtsnijderie is angenomen bij Aernout Pluvier voor tweeveertich pont gr : vlaems, ende twee pattacons voor sijn huijsvrauwe, belovende mits desen beijde de voors. Annemers dit werck ingevolge dese beschroken conditien wel ende getrauwelick te maecken, dat in verbindende hem lieden goedt ende persoonen ten eerlicke ende heeft executie ; soo oock reciprokelick dheeren Joannes Neijts pastor, Jacques Neijts, Pieter van Blommegem, Lenaert Vanden Kerckhove, ende Mattheus de la Port als kerckmeesters der voorst. kercke kennen mits desen te wesen geacordeert, als voorst toorconde elcke handtteecken. Mattheus de la Porte / Joannes Neijts pastor Sancti Egidij / Pieter Van Blommeghem / Jacques Neijts / Leon vande Kerckhove / Maerten Moenaert / Aernoudt Pluvier 1671^a

De onder. Maerten Moenaert houdt mits desen ontfanen te hebben van hr. Joannes Neijts pastor van St. Gillis de somme van vijfveertich pont gr. vlaems over het eerste payement over t maecken van gestoelten als int achterschreven contract beschreven toorconde desen 16. augusti. 1671. Maerten Moenaert 1671^a.

Ontfaen bij mij onders. van hr. Joannes Neijts de somme van vijfveertich pont gr. vlaems over tweede payement vant maecken vande bovens. gestoelten, mij toorconde 2 junij 1672 Maerten Moenaert^a.

Ontfaen bij mij onders. van hr. Joannes Neijts de somme van vijfveertich pont gr. vlaems over t laste ende derde payement mitsgaders een dobbel ducaton, in specien, ende dat over het maecken vande bovens. gestoelten, mij toorconde desen ii. septembris 1672, Maerten Moenaert 1672.

Ontfang bij mijn onders. nog een pont gr. vlaems toegeleght voor mijn drinckgelt, toorconde 25 junij 1673, Maerten Moenaert 1673.

Valent dese drye quitamsien de somme van £ 136 - 0 - 0^b.

Ontfaen bij mij onders. van hr. Joannes Neijts pastor van Sint Gillis in diversche stonden de somme van tweeveertich pont gr. vlaems mitsgaders een dobbel pattacon in specien over de^c beeldtsnijderie tot de gestoelten conforme het achterschreven contract, mij toorconde desen 9 septembris 1672, Aernoudt Pluvier 1672.

- Brugge, Rijksarchief, fonds Sint-Gilliskerk te Brugge, nr. 5 (resolutieboek, 1633 - 1810), tussen f° 58v en f° 59r.

Gedeeltelijk gepubliceerd zonder bronvermelding door E. Rembry, *De bekende pastors van Sint-Gillis te Brugge (1311 - 1896) met aanteekeningen over kerk en parochie*, Brugge, 1890 - 1896, p. 124-125.

1. Achteraan bevinden zich een aantal kwijtschrijven i.v.m. dit zelfde gewrocht. Deze zijn gedateerd tussen 1671 en 1673.
  - a. handtekening(en)
  - b. staat naast de bovenstaande tekst
  - c. hier werd een woord geschrapt
  - d. staat onderaan het blad genoteerd
  - e. staat opzij

SUMMARY

Arnold Pluvier. A less known XVIIIth century Bruges sculptor

In the history of Bruges the periods following the political and economical decline of the city (which coincided with the end of the Middle Ages) were generally thought of by historians as of little or no interest. This explains why insufficient attention was paid to the XVIIIth century, including the arts of that epoch and more particularly sculpture. And yet, it is by no means devoid of valuable carved work and statuary. We know about several sculptors receiving orders from several institutions. One of them is Arnout (Arnold) Pluvier, of whose life almost little is known. Perhaps he was born in 1628 and died in 1676. Still, on account of a few documents found in the Bruges municipal archives we are now in a position to prove that some carved works thus far catalogued as anonymous are to be attributed to Pluvier. So e.g. the confessionals and some statues in the former Jesuit church. This applies, too, to the choir stalls of both St. Gilles church and St. Trudo monastery. Moreover, we found out that he was commissioned by the St. Sebastian Archers Guild — of which he was a member — to carve the oak background decoration of the bust of Charles II of England. There is reason to believe that further research will enable us to identify some more of his works.

Verantwoording van de afbeeldingen

- Amsterdam, Rijksmuseum, afb. nr. 4.
Brussel, K.I.K., afb. nrs. 3, 5, 6, 7.
Damme, verz. G. Van Poucke, afb. nr. 2.
Kopenhagen, Statens Museum for Kunst, nr. 1.